

Katarzyna Kostrzewa
Uniwersytet Łódzki

Recenzja książki

Ambrozik Wiesław, Kieszowska Anna, red., (2012)
Tożsamość grupowa dewiantów a ich reintegracja społeczna. Część II. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”

Wydana w 2012 roku przez „Impuls” książka *Tożsamość grupowa dewiantów a ich reintegracja społeczna* stanowi kontynuację ubiegłorocznej publikacji o podobnym tytule: *Tożsamość osobowa dewiantów a ich reintegracja społeczna* (Kieszowska 2011). Obie prace odnoszą się do zagadnień z zakresu resocjalizacji, które opisywane są z perspektywy różnych ujęć teoretycznych. Część II – będąca przedmiotem recenzji – to ponad trzystustronicowy zbiór dwudziestu jeden artykułów dotyczących

funkcjonowania w społeczeństwie jednostek obarczonych piętnem dewianta. Redakcję naukową nad tytułem objęli – posiadający bogate doświadczenie związane z publikacjami na temat dewiacji wychowawczych, profilaktyki oraz pracy socjalnej – Anna Kieszowska oraz Wiesław Ambrozik. Artykuły zostały przygotowane przez autorów o różnych afiliacjach, których łączy zainteresowanie tożsamościowymi aspektami społecznej adaptacji dewiantów.

Książka zadedykowana została profesorowi Lesławowi Pytce – kierownikowi Zakładu Pedagogiki Resocjalizacyjnej Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego z okazji 40-lecia jego pracy naukowej. Publikacja rozpoczyna się od podsumowania osiągnięć naukowych i pedagogicznych Jubilata oraz wspomnień jego bliskich i współpracowników.

Zamieszczone w recenzowanym opracowaniu artykuły podzielono na trzy duże rozdziały. Pierwszy z nich dostarcza wiedzy na temat założeń teoretycznych dotyczących dewiacji, tożsamości gru-

powej oraz terapii i resocjalizacji. Drugi rozdział traktuje o kryzysie tożsamości dzieci i nieletnich oraz o sposobach zapobiegania wykluczeniu rówieśniczemu, zaś rozdział trzeci, a zarazem ostatni, próbuje zapoznać czytelnika z problemami readaptacji jednostek dewiacyjnych i ich powrotu do odgrywania akceptowanych przez środowisko ról społecznych.

Celem publikacji, sformułowanym we wstępie przez twórców tomu, jest rozbudowanie wiedzy oraz praktyki na temat tożsamości grupowej dewiantów. We wstępie autorzy sygnalizują także warunki, które ich zdaniem powinny towarzyszyć działaniom zapobiegającym wykluczeniu eksdewiantów. Podkreślają jednocześnie potrzeby, jakie zaspokajają u osób mających konflikt z prawem więź ze środowiskiem dewiacyjnym. Jednostki marginalizowane przez społeczeństwo nie zatracają potrzeby przynależności i integracji z grupą, która daje poczucie wspólnoty oraz jest ważnym elementem budującym tożsamość jednostkową oraz społeczną. Należy o tym pamiętać, próbując lepiej zrozumieć położenie osób wykluczonych, których readaptacja jest jednym z zadań praktyki profilaktyczno-resocjalizacyjnej.

W przypadku tak zróżnicowanego wewnętrznego opracowania, jakim jest opisywana pozycja, trudno zaprezentować główną tezę, która stanowiłaby szkielet wszystkich opublikowanych tekstów. Czytelnik odnajdzie w trakcie lektury zarówno artykuły stanowiące podsumowanie rozważań (np.: A. Bałandynowicz, *Podmiotowość osoby i dobro wspólne w procesie reintegracji społecznej a system probacji* I. Pospiszyl, *Identyfikacja z grupą jako sposób rozwią-*

zywania problemów własnej tożsamości, E. Wysocka, *Resocjalizacja z perspektywy psychologii pozytywnej*), jak i prace będące efektem długotrwałych badań terenowych (np.: E. Mazur, *Szanse i bariery readaptacji społecznej*, M. Marczak, *Uwięziona jednostka czy uwięziona rodzina? O funkcjonowaniu rodzin osób przebywających w warunkach izolacji więziennej*). Autorzy stosowali także, w zależności od indywidualnych preferencji oraz przedmiotu badania, różne metody gromadzenia oraz analizowania danych. Dla potwierdzenia tej dywersyfikacji warto wspomnieć chociażby o statystycznym opracowaniu autorskiej *Skali Poczucia Odpowiedzialności* wśród młodzieży Ireny Mudreckiej (s. 100), metodzie socjometrycznej zastosowanej w badaniach nad dziećmi wywodzącymi się z rodzin emigrantów (s. 154) czy wywiadach eksperckich z wychowawcami świetlic korekcyjnych w tekście Macieja Bernasiewicza *Społeczność korekcyjna dzieci i młodzieży niedostosowanych społecznie jako forma reintegracji społecznej* (s. 116).

Uważam, że spośród wszystkich tekstów szczególnie godne uwagi są artykuły opracowane na podstawie badań przeprowadzanych wśród osób skazanych, osadzonych w więzieniu (S. Przybyliński *„Czy ja wyglądam na zabójcę?” – czyli skazani „niebezpieczni” o sobie i swoim życiu*; R. Opora, A. Głogowska *Potrzeby seksualne kobiet w kontekście izolacji więziennej – dewiacja czy alternatywa?*). Rozmówcy-więźniowie stanowią bowiem grupę hermetyczną, w której niezwykle trudno realizować wywiady ze względu na sformalizowane otoczenie instytucjonalne, brak zaufania ze strony badanych oraz niski poziom akulturacji badań. Autorzy wspomnianych artykułów opisują ograniczenia,

Katarzyna Kostrzewa, magister socjologii oraz dziennikarstwa i komunikacji społecznej, studentka studiów doktoranckich na kierunku socjologia. Główne obszary zainteresowań naukowych to socjolingwistyka, socjologia organizacji oraz badania jakościowe nad tożsamością społeczną członków wspólnot religijnych.

Dane adresowe autorki:

Katedra Socjologii Organizacji i Zarządzania
Instytut Socjologii
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny UŁ
ul. Rewolucji 1905 r. nr 41/43, 90-214 Łódź
e-mail: kszk@op.pl

z jakimi spotkali się w trakcie gromadzenia materiału badawczego: wyeliminowanie dyktafonu w zbieraniu wypowiedzi skazanych na temat seksualności, zabezpieczenia techniczno-ochronne w kontakcie z więźniami niebezpiecznymi czy problemy z wyrażeniem własnych myśli – charakterystyczne dla osób odizolowanych. Mimo wspomnianych barier, teksty pozwalają poznać niewielki wycinek społecznego świata osadzonych, który pogłębia ich destruktywną tożsamość społeczną.

W kolejnym artykule, który zwrócił moją uwagę (*Gra w wykluczenie społeczne w świecie płynnej nowoczesności*). Małgorzata Michel prezentuje oryginalną hipotezę dotyczącą położenia i postaw osób stygmatyzowanych. Autorka analizuje definicję wykluczenia społecznego, zgodnie z którą jednostka marginalizowana to taka, która chce uczestniczyć w życiu szerszej zbiorowości, ale jest ograniczana przez własne dysfunkcje lub poprzez bariery natury: politycznej, ekonomicznej czy kulturowej. Badaczka stwierdza przy tej okazji, że wiele jednostek świadomie traktuje etykietę osoby wykluczonej jako element strategii adaptacyjnej i okazję do samowykluczania. W przypadku takiej indywidualnej i dobrowolnej decyzji, która wiąże się z określonymi korzyściami, trudno mówić o prawdziwej opresji i dominacji ze strony otaczającego środowiska. Należy również pamiętać, iż uparte bazowanie na deficytach i towarzysząca mu stygmatyzacja powodują jedynie wzmacnianie pozycji społecznej i pogłębianie się syndromu wyuczonej bezradności. Autorka z pełnym wyczuciem stawia hipotezę odważną, być może polemiczną, ale na pewno ciekawą i nowatorską.

Większość artykułów zamieszczonych w książce odnosi się do polskiego systemu penitencjarnego. Wyjątek stanowią dwie prace, które nawiązują do zagranicznych rozwiązań problemu przynależności dewiantów do destruktywnych grup społecznych (A. Barczykowska, M. Muskała, *Sankcje pośrednie w amerykańskim i angielskim systemie kar – szanse i zagrożenia*; S. Dzierżyńska, *Działalność reintegracyjna Drug Court w Stanach Zjednoczonych Ameryki*). Oba artykuły prezentują potencjalne szanse i zagrożenia w implementowaniu opisywanych działań przez rodzime służby socjalne.

Podsumowując, mogę stwierdzić, że mamy do czynienia z pracą wewnątrznie zróżnicowaną, a przez to tematycznie bogatą, wyczerpującą i niemonotonną, której struktura posiada wewnętrzną logikę pozwalającą czytelnikowi na stopniowe zgłębianie prezentowanych zagadnień. Książka może okazać się interesująca nie tylko dla teoretyków zainteresowanych zagadnieniami związanymi z tożsamością społeczną, ale również dla praktyków, którzy zawodowo zajmują się pomocą postpenitencjarną i readaptacją społeczną byłych przestępców. Autorzy większości tekstów nie ograniczają się bowiem tylko i wyłącznie do diagnozy zjawiska dewiacyjnego. Wielu z nich na podstawie własnych badań i doświadczeń podejmuje próbę sformułowania czynników i postulatów, które stanowić mogą początek pożądanych czy potrzebnych zmian. Dodatkowo, ze względu na bogate zróżnicowanie podejść badawczych w obszarze tożsamości grupowej dewiantów, książka może stanowić doskonałą inspirację dla studentów, którzy poszukują odpowiednich metod i technik w trakcie realizacji własnych projektów.

Bibliografia

Kieszkowska Anna, red., (2011) *Tożsamość osobowa dewiantów a ich reintegracja społeczna*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

Cytowanie

Kostrzewa Katarzyna (2014) *Recenzja książki: Ambrozik Wiesław, Kieszkowska Anna, red., (2012) „Tożsamość grupowa dewiantów a ich reintegracja społeczna. Część II”*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”. „Przegląd Socjologii Jakościowej”, t. 10, nr 1, s. 202–205 [dostęp dzień, miesiąc, rok]. Dostępny w Internecie: <www.przegladsocjologiijakosciowej.org>.